

Kiinan käännös totalitaariseen yksinvaltaan?

Lauri Paltemaa

Tämä artikkeli pohtii Kiinan poliittisen järjestelmätyypin paluuta kohti klassista totalitarismia ja sitä, miten tämä kehitys on liittynyt puolueen pääsihteerin Xi Jinpingin aseman vahvistumiseen. Muutos on ollut niin huomattava, että Kiinan kohdalla on aiheellista puhua aikaisemman oligarkian muutoksesta yksinvallaksi. Samalla myös valtion ja yhteiskunnan väliset suhteet ovat muuttuneet valtion ottaessa Kiinan yhteiskunnan takaisin tiukempaan kontrolliin. Artikkelin käy läpi tämän prosessin lähihistorian ja pohtii sitä, miten muutos tulisi ymmärtää eri järjestelmätyyppien valossa. Artikkelin väittää, että Kiinassa on meneillään oligarkian mureneminen ja yksinvallan lujittuminen tavalla, joka tuo yhä enemmän esiin totalitaarisen järjestelmän klassisia piirteitä pitkän jälkitotalitarismia muistuttaneen vaiheen jälkeen.

Avainsanat: autoritarismi, järjestelmätyyppi, Kiina, totalitarismi, Xi Jinping

Johdanto

Kansainvälisessä demokratian tilaa käsittelevässä valtio-opillisessa tutkimuksessa on viime vuosina kenties tyypillisin tekstinavaus ollut sellainen, jossa viitataan Francis Fukuyaman 1990-luvun alussa esittämään ajatukseen ”historian lopusta” ja todetaan, että tuo ennustus saattoi olla ennenaikainen. Demokratian tilan tutkimuksessa onkin pessimismi vallannut alaa ja demokratian vetäytyminen sekä autokratian uudelleen tuleminen ovat nousseet keskeisiksi tutkimusaiheiksi (Croissant & Haynes 2021, 1–2).

Sinänsä ilmiön ei pitäisi olla tutkijoille uusi, onhan poliittisten järjestelmätyyppien vaihtuminen toisiksi yksi valtio-opin vanhimpia kysymyksiä, kuten Aristoteleen *Politiikka*-teos (1991) meitä muistuttaa. Monet sen havainnoista ovat myös yhä ilmeisen päteviä. Aristoteles opiskelijoineen keräsi systemaattisesti tietoa Kreikan kaupunkivaltioista ja ”barbaareilta” sekä luokitteli niiden perustuslait kuudeksi järjestelmätyypiksi, jotka olivat yksivaltaiset (monarkiat ja tyranniat), harvanvaltaiset (oligarkiat ja aristokratiat) ja kansanvaltaiset (tasavallat ja demokratiat) tyypit. Niillä oli suluissa mainitut kaksi alatyypin sen perusteella, ketä järjestelmä hyödytti: yhteistä hyvää vai yksilöiden etua. Tämän artikkelin kannalta tärkeä oli Aristoteleen mallissa kuitenkin myös se, miten hän esitti järjestelmätyyppien muuttuvan toisikseen. Ne eivät olleet pysyviä, koska eliitin sisäinen kilpailu vallasta sekä eliitin jäsenten kyky kalastella suosiota kansanjoukkoilta oman etunsa edistämiseksi takasi jatkuvan käyttövoiman muutokselle. Erityisen tärkeitä tämän artikkelin käsittelyn kannalta ovat Aristoteleen selitysmallit siitä, miten harvainvallat muuttuvat yksinvalloiksi.

Järjestelmätyyppien muutosdynamiikkaa olemme mekin saaneet viime aikoina todistaa, kun suhteellisen vakiintuneiksi ymmärretyt modernit demokraattiset järjestelmät ovat joutuneet populismin korroosiovaikutuksen alle lähes kaikkialla ja useat heikkommat demokratiat ovat kulkeneet kohti jonkin asteista autokratiaa. Jopa Yhdysvallat herätti huolta Donald Trumpin toistaiseksi ainoalla presidenttikaudella (Lührmann & Lindberg 2019; Levitsky &

Ziblatt 2018). Ajatus modernien yhteiskuntien lineaarisesta edistymisestä vakiintuneeseen demokratiaan ja siinä pysymisestä näyttääkin virhepäätelmältä.

Samalla kuitenkin myös demokratioiden ulkopuolella tapahtuu. Eri puolilla maailmaa on käynnissä autokratioiden sisäisiä lujittumiskehityksiä, mikä on tutkimuskohteena jäänyt demokratiahuolten varjoon (Sinkkonen 2021). Autokratisoitumiskehitys on tietysti helpompi havaita demokraattisissa tai edes osittain demokraattisissa järjestelmissä. Sitä vastoin maat, jotka saavat jatkuvasti huonoimmat pisteet kaikilla demokratia- ja vapausmittareilla, eivät osu demokratian tilan liikkeitä mittaamaan luotuun tutkaan. Kiina on yksi tällaisista maista. Tämä artikkeli analysoikin Kiinan viimeaikaista kehitystä, jossa voi havaita piirteitä yksinvaltan lujittumisesta tavalla, joka tuo yhä enemmän esiin totalitaarisen järjestelmän klassisia piirteitä pitkän jälkitotalitarismia muistuttaneen vaiheen jälkeen.

Totalitarismin eri tyypit ja johtajan aseman merkitys

Kiinan poliittisen järjestelmätyypin kehitystä koskeva keskustelussa oli ennen 2010-lukua tyypillisesti vain yksi teema – demokratisoituminen tai sen puute – mutta viime vuosina tutkimuksessa on esitetty myös vaihtoehtoisia malleja (esim. Dickson 2016; Shambaugh 2016; Pei 2021). Määrällisesti lisääntyneet ovat erityisesti tutkimukset, jotka näkevät Kiinan muuttuneen autoritaarisemmaksi Xi Jinpingin hallinnon aikana (Sinkkonen 2021; Fewsmith 2021). Kiina onkin hyvä esimerkki siitä, miten poliittisten järjestelmätyyppien liike ei ole vain demokratiasta autokratioihin tai päinvastoin, vaan autokratiat voivat myös muuttua sisäisesti. Johtajan henkilökohtaisen aseman muutos on tässä keskeinen ulottuvuus, ja myös Kiinan muutosta voi selittää sen kautta. Tällaisen vallan personifikaation merkityksen toteavat myös Elina Sinkkonen (2021) ja Minxin Pei (2021).

Kyseessä on itseasiassa kehitys, josta meillä ei ole historiassa esimerkkejä. Euroopan 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa demokratisoituneet entiset sosialistiset valtiot ovat joko vankentuneet suhteellisen vankoiksi demokratioiksi (Baltian maat) tai taantuneet eriasteisiksi autokratioiksi (Unkari ja Venäjä), mutta jokaisella niillä oli ja joillain niistä on yhä vallankumouksen jälkeinen vapaampi vaiheensa, jossa aikaisempi hallitseva puolue menetti asemansa. Kiina käytännössä luopui vanhakantaisesta sosialismista asteittain 1980- ja 1990-luvulla, mutta se ei demokratisoitunut eikä kokenut vapaampaa vaihetta vaan jäi ytimeltään totalitaariseksi autokratioiksi. Sen osalta ei siis ole historiallisia vertailukohtia.

Kiinan järjestelmätyypin kehitystä ja johtajan aseman merkitystä siinä voi hahmottaa abstraktisti tarkastelemalla maan lähihistoriaa harvainvalta-yksivalta- ja totalitaarinen-jälkitotalitaarinen-ulottuvuuksien avulla. Nämä ulottuvuudet tulee tietysti määritellä. Harvainvalta-yksinvalta-ulottuvuus juontaa yllä käsitellystä Aristoteleen typologiasta. Kuten yllä myös esitettiin, tämä jaottelu perustuu johtajien lukumäärään ja vallankäytön tarkoitukseen, mutta jätän tästä tarkastelusta vallankäytön tarkoituksen pois ja keskityn johtajien lukumäärään. Harvainvalloissa johtajat valikoituvat poliittisen eliitin sisäisen suljetun prosessin kautta, eivätkä kansalaiset pääse vaikuttamaan johtajien valintaan toisin kuin kansanvaltaisissa järjestelmissä. Harvainvallassa päättäjiä, jotka osallistuvat vaikuttavasti päätöksentekoon, on kuitenkin yhä määritelmällisesti useita, vaikka kyse on pienestä itsensä valitsevasta eliitistä.

Yksikään johtajista ei ole merkittävästi toisiaan vahvempi, vaan heidän on toimittava yhdessä pysyäkseen vallassa. Yksinvallassa, kuten nimi jo ilmentää, päätösvalta on yhdellä henkilöllä. Aristoteles näkee, että harvanvalloista erityisesti oligarkiat ovat vaikeita järjestelmiä ylläpitää, sillä niissä johtajien välinen kilpailu aina lopulta murentaa keskinäisen yhteispelin ja yksinvalta on tällaisen hajoamisen todennäköinen lopputulos. Tapahtumat viittaavat vahvasti siihen, että juuri tällainen hajoamisprosessi on parasta aikaa käynnissä Kiinassa.

Analyysikehikon toinen jaottelu klassisen totalitaarisen ja jälkitotalitaarisen totalitarismin tyyppien välillä perustuu tässä Sujian Guon (1998) ja Mark Thompsonin (2001; 2002) malleihin. Totalitaarisella järjestelmätyypillä on tietysti useita muitakin tunnettuja määritelmiä (Arendt 2016; Friedrich & Brzezinski 1966), mutta Guon malli on niistä uusin ja abstraktein ja soveltuu siksi parhaiten järjestelmätyypin oleellisten piirteiden hahmottamiseen. Guon mukaan totalitaarisen järjestelmän kolme peruspiirrettä ovat yhden puolueen valtamonopoli, puolueen edustama muut kilpailevat puolueet ja poliittiset toimijat poissulkeva ideologia ja puolueen kyky hallita koko poliittista järjestelmää (Guo 1998; Vuori 2007). Klassinen totalitaarinen valtio nähdään myös transformatiivisena suhteessaan yhteiskuntaan. Puolueella on yhden vahvan johtajan alaisuudessa aito pyrkimys muuttaa yhteiskunta läpikotaisin ideologiansa edellyttämällä tavalla inhimillisistä kustannuksista piittaamatta. Tällainen ideologinen tavoite on voinut olla natsien rotupuhdas ”tuhatvuotinen valtakunta” tai kommunistien utopia eli kommunismi. Klassisessa totalitaarisessa vaiheessa valtio myös atomisoi kansalaisyhteiskunnan, monopolisoi ja propagandasoi tiedonvälityksen ja harjoittaa ajoin summittaistakin jatkuvaa terroria todellisia tai kuviteltuja poliittisia vihollisiaan vastaan.

Totalitaarisen ja jälkitotalitaarisen järjestelmän suuren eron nähdään olevan hallitsevan eliitin sitoutumisessa ideologiseen päämääräänsä. Jo 1960-luvulla huomattiin, että totalitaaristen järjestelmien puhti lopahti ja niiden halu jatkuvaan mobilisaatioon muutoksen toteuttamiseksi väheni ajan kuluessa. Tähän liittyi aina myös alkuvaiheen vahvan johtajan kuolema (Tucker 1961). Tätä muutosta on käsitteellistetty totalitarismin siirtymisellä jälkitotalitaariseen tilaan. Siinä totalitaarinen järjestelmä säilyttää Guon mallin kolme ydinpiirrettä, mutta hallitsevan puoluevaltion suhde yhteiskuntaan on erilainen kuin aikaisemmin. Totalitaarisella valtiolla onkin siten eri tiloja sen suhteen, miten se suhtautuu ympäröivään yhteiskuntaan. Jälkitotalitarismissa puolue määrittelee uudelleen prioriteettinsa ja keinot, joilla niihin pyritään. Alkuperäinen ideologia ei enää ohjaa politiikan päätöksiä mutta on yhä retorinen suojakeino puolueen vallan haastajia vastaan. Aktiivisen tuen sijaan kansalaisten osalta riittää passiivinen status quon hyväksyminen, ”valheessa eläminen”, kuten Václav Havel (1992) asian ilmaisi. Kiinan esimerkki osoittaa, miten jälkitotalitaarisessa tilassa puoluevaltio voi jopa sallia huomattavia vapauksia kansalaisilleen rajatuilla sektoreilla, kuten talouselämässä ja kulluttamisessa, kun se sopii puolueen uusiin päämääriin, kuten talouskasvuun ja taloudelliseen kehitykseen ilman aikaisempia marxilaisia rajoitteita. Tätä kehitystä Kiinan lähihistoriassa analysoidaan seuraavaksi tarkemmin käyttäen yllä esiteltyä jaottelua.

Kiinan lähihistorian kehitys järjestelmätyyppien näkökulmasta

Kiinan lähihistorian järjestelmätyypin kehitys voidaan tiivistää seuraavasti käyttäen yllä esiteltyä jaottelua: Mao Zedong, joka oli puolueen puhemies vuosina 1943–1976, oli Aristoteleen termein yksinvaltiias. Ennen Maon nousua Kiinan kommunistisen puolueen (KKP) puhemieheksi vuonna 1943 puoluetta johdettiin oligarkkisesti, eli sen johtoon ei noussut yhtä vahvaa johtajaa. Vielä 1950-luvullakin puhuttiin ”Yan’anin pyöreästä pöydästä”, joka viittasi siihen, miten puolue-eliitin sisällä oli päätöksenteossa yhä jäljellä oligarkkisia piirteitä. Viimeistään kulttuurivallankumouksessa 1966–1969 Mao kuitenkin puhdisti poliittiset vastustajansa ja nousi kiistattomaksi johtajaksi (Huang 2000). Vastaavasti Kiinan puoluevaltion suhde yhteiskuntaan oli klassisen totalitaarinen. Maon aikana puolue pyrki Kiinan yhteiskunnan perinpohjaiseen muutokseen kommunistiseksi utopiaksi välittämättä muutoksen inhimillisistä kustannuksista. Kansalaisyhteiskunta tuhottiin ja atomisoitiin, puoluevaltio tunkeutui kaikkialle yhteiskunnan rakenteisiin ja pyrki muuttamaan ihmisten ajattelutavat ja maailmankuvan. Oikeuslaitos alistettiin kommunistiselle puolueelle, tiedonvälitys monopolisoitiin ja propagandasoitiin ja talous otettiin valtion ohjaukseen. Väkivalta oli kiinteä osa Kiinan politiikkaa ja todellisiin tai kuviteltuihin poliittisiin vastustajiin kohdistunut poliittinen terrori lähes jatkuvaa. Kiina vastasi hyvin klassista totalitarismin mallia (Maon ajan historiasta ks. Paltemaa & Vuori 2012).

Mao kuoli vuonna 1976. Lyhyen valtataistelun jälkeen Kiinan johtoon nousi Deng Xiaoping. Vaikka 1980-luvulla puolueella virallisesti oli kaksikin nuorempaa pääsihteeriä – Hu Yaobang (1981–1987) ja Zhao Ziyang (1987–1989) – Deng kuitenkin käytti valtaa kulisseissa. Uusi uudistusmielinen hallinto purki Maon kauden vallan keskitystä hajauttamalla puoluevaltion keskeisten virkojen hallinnan, luomalla veteraanijohtajille eläköitymiskanavia ja lakkauttamalla puolueen puhemiehen tehtävän. Uudelleen perustettu puolueen pääsihteeri on yhä puoluevaltion tärkein virka, mutta se ei yhtä vahva kuin puhemiehen virka oli Maon aikana. Vaikka Deng olikin tärkein johtaja, hän ei kyennyt yksin sanelemaan päätöksiä, koska puoluejohdossa oli muitakin arvovaltaisia vallankumouksen veteraaneja, joiden mielipiteitä Dengin oli kuunneltava. Kiinan poliittisen eliitin toimintatapa muuttui siten takaisin oligarkian suuntaan.

Samalla Kiinan valtion ja yhteiskunnan välinen suhde sai selviä jälkitotalitaarisia piirteitä. Vuonna 1978 aloitetut talousuudistukset hajauttivat taloudellisen päätöksentekovallan laajemmalle yhteiskuntaan ja markkinoille. Puoluevaltio perääntyi muutenkin kansalaisten elämästä. Kansalaisyhteiskunnan ituja ilmestyi yhteiskuntaan, vaikka mitään yleistä kansalaistoiminnan vapauttamista ei tapahtunutkaan. Oikeusjärjestelmää alettiin palauttaa toimintaan, jopa tiedonvälitys vapautui hieman aikaisemmasta. Toistuva ja laaja poliittinen terrori lakkasi, vaikka puoluevaltio yhä esti poliittisen opposition nousun ja tukahdutti julkista toisinajattelua – ajoittain myös vasemmistolaista sellaista. Puoluejohdon ja kansalaisten usko maolaisen tapaan siirtyä kommunismiin, tai sosialismiin yleensä, romahti, mutta sosialistinen ideologia jäi oikeuttamaan kommunistisen puolueen valta-asemaa. Kukin sai yksityisesti ajatella mitä halusi kommunismista, kunhan ei julkisesti haastanut puolueen valta-asemaa.

Deng Xiaopingin seuraajat Jiang Zemin (1989–2002) ja Hu Jintao (2002–2012) jatkoivat tätä kehitystä. Muodollisesti puolueen johtajan käsiin keskittyi tosin enemmän valtaa kuin Dengin kaudella, kun kansantasavallan kolme tärkeintä virkaa puolueen pääsihteeri, presidentti ja puolueen keskusotilaskomission johtajuus (asevoimien ylipäällikkyyks) keskitettiin takaisin yhdelle henkilölle, mutta käytännössä maata johti keskuskomitean politbyroon tai sen pysyvän komitean kokoinen oligarkia. Erityisesti Hu Jintaoa pidettiin kollektiiviseen päätöksentekoon nojautuvana heikohkona johtajana, ja hänen kaudellaan nähtiin, että puolue-eliitin ja jopa puoluejohtajan valinta oli onnistuttu muuttamaan ennakoitavaksi ja vaakaaksi erityisesti sopimalla (mutta ei säättämällä) puolueen johtajien eläköitymisistä, mikä loi puolueen johtoon tasaisen vaihtuvuuden. (Gilley 2019; Zheng 2020; Fewsmith 2021.)

Samalla yhteiskunta vapautui yhä enemmän valtion ohjauksesta verrattuna Dengin aikaan. Yhteiskuntaan ilmestyi miljoonia kansalaisjärjestöjä. Internet ja vapaampi media haastoivat puolueen tiedonvälityksen monopolin, kansalaiset vaurastuivat ja saivat esimerkiksi matkustella ulkomailla. Kansalaiset saivat haastaa valtion viranomaiset oikeuteen ja joskus voittivatkin juttunsa. Poliitikassa laajennettiin varovasti vaaleja ja jopa keskuskomitean valinnassa käytettiin hyväksi puolue-eliitin sisäisiä mielipidetiedusteluja (Gilley 2019). Päätöksenteossa jopa tehtiin kokeiluja neuvoa-antavalla ja puntaroivalla demokratialla.

Kun Xi Jinping nousi valtaan 18. puoluekokouksessa vuonna 2012, alkoi siirtyminen takaisin yksinvaltiuden suuntaan. Xi alkoi välittömästi vankistaa asemaansa puoluejohtajana. Tärkein yksittäinen toimi oli hänen käynnistämänsä korruption vastainen kampanja, joka mahdollisti hänen poliittisten vastustajiensa eliminoinnin. Kampanja osui myös politbyroon ja sen pysyvän komitean (entisiin) jäsenin, joita ennen oli pidetty koskemattomina. Näin Xi näytti, että hän ei pelkää puolue-eliitin ”tiikereitä” vaan käy tarvittaessa kenen tahansa vastustajansa kimppuun. Korruptiosyytteet ovat tehokas tapa puhdistaa poliittisia vastustajia, sillä syytöksille näyttää löytyvän tarttumapintaa lähes kenen tahansa korkean puoluekaaderin kohdalla (Wu 2019; Fewsmith 2021).

Hyökkäys muita oligarkkeja vastaan oli kuitenkin vain yksi Xin toimenpiteistä. Hän alkoi korostaa vanhakantaisempaa, jopa maolaista retoriikkaa, ja vuonna 2017 kirjautti 19. puoluekokouksessa oman nimensä puolueen peruskirjaan puolueen aatteellisena johtajana. Xi myös purki ne vähäiset institutionaaliset esteet, jotka perustuslaki asetti presidentin virkakausille, ja otti henkilökohtaisesti johtaakseen lähes kaikki keskuskomitean komissiot ja johtoryhmät, jotka ovat avainasemassa puolueen jokapäiväisessä johtamisessa ja poliittisten linjausten laatimisessa (Gueorguiev 2018). Ottamalla puolueen ylimmän johtoryhmä- ja komissiokonciston johtoonsa Xi on siirtänyt itselleen useimpien politiikkasektorien tosiasiallisen johtajuuden. Hän on esimerkiksi käytännössä syrjäyttänyt pääministerin talouspolitiikan johdosta; tehtävästä joka on kuulunut pääministerille kansantasavallan alusta lähtien. Xi on myös ottanut politbyroon pysyvän komitean nimittämisen omiin käsiinsä ja lakkauttanut aikaisemmat puolue-eliitin konsultointiin perustuneet menettelyt (Gilley 2019; Fewsmith 2021). Xi on näin selvästi noussut muita oligarkkeja vahvemmaksi johtajaksi. Tätä kirjoitettaessa odotetaan, että Xi purkaa myös informaaliset virkakausirajoitteet puolueen pääsihteeriltä, eli itseltään, vuoden 2022 20. puoluekokouksessa.

Xin valtaannousu on vaikuttanut myös valtion ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen. Vuonna 2013 laadittu keskuskomitean ”asiakirja numero 9” tiukensi huomattavasti puolueen aikaisempaa maltillisempaa politiikkaa yhteiskunnallista keskustelua, kansalaisyhteiskunnan toimijoita ja läntisiä vaikutteita kohtaan (China File 2013). Käyttäen hyväksi edistynyttä teknologiaa puoluevaltio on alkanut rakentaa digitaalista sensuuri- ja valvontavaltiota, joka tulevaisuudessa pystynee seuraamaan tiedonvälitystä ja kansalaisten toimintaa verkossa ja sen ulkopuolella reaaliaikaisesti ympäri vuorokauden sekä pisteyttää kansalaiset ”yhteiskunnallisen luottoluokituksen” avulla. Tiukentuneeseen poliittiseen ilmapiiriin kuului toisinajattelun ankara tukahduttaminen ja hankalia etnisiä vähemmistöjä vastaan suoranainen terrorin paluu. Kansalaisjärjestöt on alistettu entistä tiukemmalle valvonnalle, vaalikokeilut peruttu, valtionyritysten suosiminen taloudessa on avointa ja yksityisten suuryritysten johtajille on näytetty kaapin paikka rikostutkinnoilla ja kotiaresteilla. Jopa nuorten tietokonepelaamista on rajoitettu kovalla kädellä, ja nuorison faniklubeja ja julkiskulttuuria on alettu kontrolloida tiukemmin ”tervemiellisen sosialistisen kulttuurin” nimissä. Siirtymä vasemmalle näkyy myös ”yhteisen vaurauden” uudessa iskulauseessa, jonka alla on tiukennettu politiikkaa Kiinan rikkaita kohtaan. Tiivistyvä vastakkainasettelu Yhdysvaltojen kanssa ja Kiinasta lähtenyt covid19-pandemia on mahdollistanut Kiinan rajojen aikaisempaa tiukemman sulkemisen ulkomailta; jopa englannin opetusta on alettu valvoa ja rajoittaa.

Miksi yksivaltaistuminen juuri nyt?

Mutta mikä selittää Kiinan yksinvaltaistumisen juuri nyt? Liberaaleissa järjestelmissä autokratisaation selitysmallit liittävät kehityksen usein keskiluokan pettymykseen (Croissant & Haynes 2021), mutta ne eivät päde hyvin Kiinan osalta. Kansalaismielipide ei välity Kiinan eliittiin vahvana, eikä ole lainkaan varmaa, että se tukisi vasemmistolaista retoriikkaa suosivan vahvan johtajan paluuta, vaikka Kiinan yhteiskunnassa onkin vasemmistolainen siipensä. Itseasiassa äänekäs vasemmistolainen kannatus todennäköisesti haittasi Xin pahimman kilpailijan politbyroon jäsenen ja Chongqingin metropolikaupungin puoluesihteerin Bo Xilain mahdollisuuksia tulla valituksi puolueen pääsihteeriksi ennen 18. puoluekokousta vuonna 2012. Bo puhdistetiinkin näyttävästi juuri ennen Xin noustua valtaan muun muassa murhasyytösten avulla. (Blanchette 2019.)

Xin valtaannousu selittyykin ilmeisesti paremmin Kiinan poliittisen eliitin, siis tämän artikkelin analyysissä oligarkian, sisäisellä dynamiikalla kuin ulkoisilla tekijöillä, mutta kaikki nousun yksityiskohdat eivät ole tiedossa. Kommenteissa on nähty puolue-eliitin halunneen vahvemman johtajan ratkaisemaan Hu Jintaon aikana kehittyneitä puoluefraktioiden välisiä kiistoja puoluejohdossa, suitsimaan korruptioita ja edistämään talousuudistuksia (Meyers 2017). Xilla oli valinnassa etunaan ”kruununprinssin” eli vanhaan puolue-eliitin kuuluvan perheen jäsenen suhteellinen laaja suhdeverkosto ja puoluevanhimpien Jiang Zeminin ja Hu Jintaon suostumus, ellei suoraa tukea. Nämä puolueen ex-johtajat ovat yhä vaikutusvaltaisia ja heidän verkostoihinsa kuuluvat henkilöt miehittivät vuoden 2012 18. puoluekokouksen jälkeisen puoluejohdon tärkeimmät paikat. Puoluevanhemmilla ei siis ollut syytä olla huolissaan uudesta puoluejohtajasta (Wu 2019; Fewsmith 2021). Xillä on myös hyvä suhde

kansan vapautusarmeijaan, olihan hän hetken aikaa palvellut tärkeän keskussotilaskomitean sihteerinä. Lisäksi hänellä oli kokemusta ja näyttöä saavutuksista kaikilta hallinnon tasoilta, kuten järjestelyvastuu hyvin onnistuneista Pekingin kesäolympialaisista vuonna 2008. Xin taustasta ei myöskään löydy poliittista liberalismia tai liiallista vasemmistolaisuutta, mikä olisi estänyt hänen valintansa, eikä hän ole kärehtänyt korruptiosta. Hän oli myös oikean ikäinen valintahetkellä. Xi saattoi olla sopivin kompromissiehdokas, joka pelasi korttinsa oikein valintaprosessissa.

Haluamatta edustaa mitään suurmiesteoriaa on ilmeistä, että vahva johtaja on tärkeä tekijä autokratian nousussa niin liberaaleissa järjestelmissä kuin oligarkkisen autokratian muuttamisessa yksinvaltaiseksi kuten Kiinassa on tapahtunut. Liberaaleissa järjestelmissä tällaiseen kehitykseen onkin aina liittynyt vahva karismaattinen johtaja ja häntä tukeva, jopa hänen ympärilleen syntynyt puolue tai kansanliike. Vastaavasti jälkitotalitaarisen tilan tyypillinen tunnusmerkki ovat heikot demokratiaa suojaavat instituutiot, mikä on vaivannut myös entisen Itä-Euroopan maita (Pei 2021; Thompson 2002). Jälkitotalitaarinen tila yhdistettynä johtajan vahvaan persoonaan helpottavat demokratian taantumista tai, kuten Kiinassa on tapahtunut, valmiiksi autokraattisen järjestelmän yksinvaltaistumista. Toisaalta vahva johtajuus ei automaattisesti johda autokratisoitumiseen, sillä johtaja voi myös edistää demokratisoitumista. Siten johtajan persoonallisuus ja muut tekijät, kuten johdettavan organisaation halukkuus hyväksyä vahva johtaja ovat laskettava mukaan autokratisoitumista selittävinä tekijöinä.

Kiinan tapaus on organisaation halukkuuden osalta monimutkaisempi kuin ehkä vaikeutta. Voisi olettaa, että yksipuoluejärjestelmä on monipuoluejärjestelmää helpompi alusta vahvalle johtajalle, mutta näin ei välttämättä ole. Leninistisenä puolueena KKP:n sisäiset institutionaaliset esteet yksinvaltalalle ovat kyllä matalia tai olemattomia, mutta yksinvaltiaskandidaatti ei pysty avoimesti keräämään itselleen kannattajapohjaa ennen kuin nousee valtaan. Paitsi muut puolueet, myös avoimet puoluefraktiot on Kiinassa ankarasti kielletty¹, ja fraktionalismia pidetään virallisesti yhtenä pahimmista poliittista virheistä, joihin puolueen jäsen voi syyllistyä. Silti jokaisella oligarkian johtopiirin jäsenellä on omat vuosikymmeniä rakentuneet suhdeverkostonsa, joiden kautta he toimivat ja jakavat etuja kannattajilleen (Wu 2019 kuvaa hyvin Xi Jinpingin suhdeverkoston). Maon jälkeen puolueen oligarkit ovat pystyneet estämään liian vahvan johtajan nousun johtoasemaan joukostaan. Oikein suunnitelluilla toimilla Kiinan leninistinen ja johtajakeskeinen järjestelmä on kuitenkin otettavissa haltuun ja onnistuessaan johtajalla on sen jälkeen liberaaleja järjestelmiä paljon huomattavammat valtaresurssit käytössään, koska muita esteitä rajoittamattomalle vallankäytölle ei juuri ole. Aristoteleen mukaan oligarkia rikkoutuu, kun yksi sen jäsenistä joko kääntyy muita oligarkkeja vastaan ja nostaa itseänsä heidän yläpuolelleen johtajapiirin sisällä, tai hän kääntyy kansanjoukkojen puoleen ja hankkii niiden suosion nujertaakseen muut oligarkian jäsenet. Xi on tehnyt näistä lähinnä ensimmäistä korruptionvastaisen kampanjansa avulla, mutta hänen otteissaan on myös ollut populistisia piirteitä. Aikaisemmat oligarkiaa tukeneet puoluejohdon sisäiset säännöt henkilövalinnoista ja keskinäisestä koskemattomuudesta ovat olleet vain her-

1 Tarkkaan ottaen Kiinassa on sallittu kahdeksan pienpuoleen toiminta entisen Itä-Euroopan kansandemokratian mallin mukaisesti, mutta nämä puolueet eivät käytännössä vaikuta päätöksentekoon.

rasmiessopimuksia, eivätkä kaikki ole Kiinan politiikassa herrasmiehiä. Joseph Fewsmithin (2021) mukaan tämä osoittaa leninistisen poliittisen organisaation, jollainen myös Kiinan kommunistinen puolue on, institutionaalistumisen perimmäisen mahdollisuuden: ilman ulkoista erotuomaria joku pelaajista aina lopulta rikkoo vahvemman oikeudella poliittisen pelin sääntöjä saamatta siitä rangaistusta.

Kiinnostavaa kyllä yksi piirre Kiinan poliittisen järjestelmän yksinvaltaistumisesta on puuttunut lähes täysin. Vaikka Xi Jinping onkin virallisen uutisoinnin keskeisin hahmo, Xin vallan kasvattamisen tarpéellisuutta ei ole käsitelty julkisuudessa juuri lainkaan, vaikka johtajan henkilökultti on liittynyt aina yksinvaltaisiin totalitaarisiin järjestelmiin. Aihe on selvästi hankala puolueelle. Yleisellä tasolla puolueella ei ole ollut tapana keskustella johtajistonsa sisäisistä nimityksistä julkisesti. Sellainen voisi tuoda puolueen sisäiset jakolinjat liian selvästi näkyviin, ja tärkeimmät päätökset tehdään joka tapauksessa hyvin pienissä piireissä, mitä ei haluta paljastaa liian räikeästi, tekevähän kansandemokratiassa johtajien nimitykset usein muodollisesti kuitenkin kansan tai puolueen jäsenten valitsemat edustajat. Kuten todettua, ”valheessa eläminen” eli virallisen käsikirjoituksen noudattaminen, vaikka sen tietää tyhjäksi tai valheeksi, on jälkitotalitaarisen järjestelmän peruspiirre. Lisäksi Maon kauden hirveydet ovat yhä ainakin vanhempien ikäpolvien muistissa ja uuden suuren johtajan nousun vaarat tiedostetaan, eikä asiaa siksi ehkä haluta julkisesti vielä korostaa. Kuinka siis perustella yksinvaltaisen diktatuurin rakentamista kansalaisille tällaisessa tilanteessa?

Tätä kirjoittaessa paras käytettävissä oleva virallinen kommentaari Xin aseman vahvistamisesta ovat vuoden 2018 perustuslakiuudistuksia koskeneet viralliset kannanotot. Tällöin Kiinan kansantasavallan perustuslain pykälisiin lisättiin Xi Jinpingin ajattelua koskeva kohta ja laista poistettiin presidentin virkakausirajoitteet. Näitä muutoksia oli myös lähes pakko joutenkin perustella julkisuudessa. Vaikka presidentin virka on lähinnä seremoniallinen, on se kuitenkin diplomaattisessa protokollassa tärkeä valtionjohtajan virka. Viran nykyinen haltija on luonnollisesti Xi Jinping, joten uudistus koski suoraan häntä.

Puolue perusteli uudistuksia omilla internetsivuillaan sillä, että massat tukivat niitä. Uudistus esitettiin lisäksi takeena puolueen ja valtion ”kukoistuksen ja vaurauden” jatkumiselle ja ”pitkälle ja rauhalliselle valtakaudelle”. Perusteluissa kiinnitettiin myös huomiota siihen, miten perustuslain tulee vastata Kiinan ”uuden tilanteen” vaatimuksiin. Sivujen mukaan perustuslakia ei ollut muutettu sitten vuoden 2004, joten nyt oli jo korkea aika tehdä niin. Puolueen sivut totesivat lisäksi, että uudessa tilanteessaan Kiina tulee kohtaamaan maan sisäisiä ja ulkoisia haasteita ja vaaroja ja siksi uudistuksia tarvittiin ”suuren kansallisen virkoamisen” päämäärän toteutumisen ja hyvän kehityksen takaamiseksi. Virallinen perustelu myös kiisti erikseen, että uudistus loisi ”ainaisen johtajan järjestelmän” (*Zhongguo Gongchandang xinwenwang* 2018). Viimeinen on asia, jonka uudistus lähes kaikkien ulkomaisten ja useiden kiinalaisten kommentaattoreiden mielestä nimenomaisesti mahdollisti.

Uudistusten muodollisen toteuttajan, kansankongressin sivut totesivat uudistuksesta lyhyesti, että se oli tarpeen, koska perustuslaki tuli ”tuoda samaan linjaan” puolueen peruskirjan, jossa ei ole virkakausirajoja, kanssa – siten implisiittisesti myöntäen, että kyse oli puolueen pääsihteerin, ei presidentin, aseman vahvistamisesta. Uudistuksen olikin määrä ”suojella puo-

luekeskuksen, ei kansantasavallan hallituksen, arvovaltaa ja puolueen kollektiivista johtajuutta, jonka ytimenä on Xi Jinping”, sekä ”vahvistaa ja parantaa valtion johtamisjärjestelmää.” (Zhongguo wang 2018.) Myös kansan vapautusarmeijan sivut kaiuttavat samaa virallista linjaa julistaen, että perustuslakiuudistus oli ”valtiota ja kansaa hyödyttävä ilonaihe”, joka oli lähtöisin ”monen työyksikön ja toverin esityksestä”. Lisäksi armeijan sivut totesivat puolueen, valtion ja armeijan johtajuuden ”kolminaisuuden” olevan välttämätön yhden puolueen johtamalle suurvallalle. (Zhongguo junwang 2018.)

Viralliset kommentit siis keskittyivät perustelemaan uudistusta teknisesti tarpeellisena maan johtamisen helpottamisen näkökulmasta, mutta nimenomaisesti puolueen aseman näkökulmasta. Perusteluissa esiintyivät myös nykytilanteen ja tulevaisuuden uhat ja haasteet, mutta niitä ei yksilöity sen tarkemmin. Uudistuksen tärkeys Kiinan tulevaisuuden ja hyvinvoinnin kannalta oli kuitenkin selvä teema perusteluissa. Silmiinpistävää kommentteissa oli niiden vähyys. Haussa, joka suoritettiin 2.9.2021, Kiinan suurin hakukone Baidu antoi vain kymmenen osumaa hakusanoille ”国家主席任期修改” (presidentin virkakausien muuttaminen). Vertailun vuoksi, hakusana ”Xi Jinping” tuottaa yli 100 miljoonaa osumaa. Kommentit eivät myöskään suoraan viitanneet henkilökohtaisesti Xihin paitsi tämän osana puolueen virallisesti kollektiivista johtamisjärjestelmää. Se, että kyseessä oli juuri Xiä koskeva uudistus, haluttiin selvästi ohittaa kommentteissa. Valheessa eläminen elää syvällä Kiinan järjestelmässä.

Paluu klassiseen totalitarismiin?

Vaikka Xin nousun lopullista syytä on vaikea osoittaa, yhteys yksinvallan ja järjestelmän klassisten totalitarististen piirteiden uudelleen korostumisen välillä on Kiinassa ilmeinen. Myös liberaaleissa järjestelmissä vahvat populistiset johtajat hyökkäävät niitä instituutioita vastaan, joiden näkevät rajoittavan tai uhkaavan valtaansa. Niinpä esimerkiksi Trump, Erdoğan, Putin ja Orbán ovat kaikki pyrkineet saamaan tiedonvälityksen haltuunsa tai ainakin hyökänneet vapaata tiedonvälitystä vastaan, heikentäneet oikeusistuinten itsenäisyyttä, pyrkineet vaientamaan yliopistojen kriittistä tutkimusta, manipuloineet vaalisääntöjä tai itse vaaleja. Kiinassa yksinvaltaistuminen on merkinnyt jälkitotalitaaristen piirteiden vähenemistä ja klassisten totalitaaristen piirteiden korostumista.

Kuten todettua klassinen totalitarismi on tyypillisesti mobilisoiva ja transformatiivinen pyrkimyksessään luoda hinnalla millä hyvänsä ideologian määrittelemä haluttu uusi yhteiskunta. Xin osalta hänen ”Kiinan unelma” -ohjelmaansa on luonnehdittu ”kolmanneksi valankumoukseksi”, joka tähtää Kiinan suuruuden palauttamiseen (Economy 2018). Siinä KKP pyrkii virallisesti luomaan ”sosialistisen sivilisaation” ja palauttamaan Kiinan historiallisen suuruuden siten, että se on vuonna 2050 johtava suurvalta maailmassa. Kuten jo mainittua Xi on hiljattain myös alkanut puhua ”yhteisestä vauraudesta” ja kääntynyt selvemmin maan taloudellista eliittiä, keinottelua ja liian itsenäisiä julkimoja vastaan ”tervemielisen sosialistisen kulttuuriin” nimissä. Tämä on nähty tarkoittavan vasemmistolaista käännöstä Kiinan politiikassa. Ehkäpä Xin laskelmissa Kiinan pääseminen tähän tavoitteeseen vaatii jonkinlaista uutta väestön vasemmistolaisempaa mobilisaatiota hänen itsensä määrittelemällä ja johtamalla tavalla.

Toisaalta on myös mahdollista, että Xi on palauttanut järjestelmään klassisia totalitaarisia piirteitä vain, koska ne tukevat hänen omaa asemaansa epävarmaksi koetussa tilanteessa. Tutkimuksessa on esimerkiksi havaittu yksinvaltaistumisen ja sarron lisääntymisen liittyvän yleensä toisiinsa (Frantz ym. 2020). Vastaavasti oligarkian voi olettaa pystyvän olemaan yhtä mieltä vain yhteisten vihollistensa tukahduttamisesta, eikä siten harjoittavan laajaa terroria tai puhdistuksia. Yksinvaltiias taas pystyy iskemään vastustajiaan vastaan ilman tällaisia rajoitteita. Johtajan tahto tärkeimpänä politiikan lähteenä ja oikeutuksena on totalitarismin ydinpiirre, ja Kiinan järjestelmän yksinvaltaistuminen vahvistaa Johtajan äänen kantamaan aikaisemman moniäänisemmän oligarkkisen totalitarismin melun yli.

Lopuksi

Selvä on, että yksinvaltaistuminen ei tapahdu ilman ongelmia edes Kiinassa. Se esimerkiksi johtaa hallintokoneiston passivoitumiseen, koska kukaan ei uskalla virkakoneistossa tehdä virheitä tai nostaa päätään muiden ylitse. Kukaan ei myöskään uskalla väittää johtajalle vastaan, jolloin jopa ilmeisen virheelliset päätökset ovat mahdollisia. Xin johdolla on aloitettu muun muassa satoja miljardeja euroja maksava Uusi silkkitiehanke, joka voi osoittautua historian suurimmaksi virheinvestoinniksi. Xin omaa käsialaa ovat myös Xinjiangin vankileirit ja Hongkongin demokratian murentaminen (Pei 2021).

Xin kädenjälki on nähtävissä myös Kiinan ulkopolitiikassa. Xin kaudella Kiina on harjoittanut aggressiivisempaa politiikkaa rajakiistojen suhteen Etelä-Kiinanmerellä, Intian vastaisella rajalla ja Taiwanin salmessa. Intian kanssa käydyissä rajaselkkauksissa on jopa tullut kuolonuhreja. Kiristyneet suhteet Yhdysvaltoihin eivät ole pelkästään Xin aikaansaannosta, mutta vastauksena Yhdysvaltojen esittämiin syytöksiin ja koronapandemian aiheuttamaan imagohaittaan Kiina diplomatia on omaksunut ”susisoturi”-toimintamallin, jossa Kiina on siirtynyt puolustuksesta hyökkäykseen. Niinpä Kiina on muun muassa väittänyt koronapandemiaa Yhdysvaltojen kemialliseksi sodankäynniksi ja käytännössä asettanut Australialle talouspakotteita maan hallituksen vaadittua kansainvälistä selvitystä koronaviruksen alkuperästä. Yleisimmin Kiina on osoittanut, ettei se enää aio sietää kritiikkiä itseään kohtaan. Ulkopoliittinen kriisi, vaikkapa itse luotu sellainen ja siinä osoitettu lujuus, on keino kasvattaa johtajan suosiota, mutta seuraukset voivat olla vakavia.

Lyhyen aikavälin kriisiherkkyyden nousun lisäksi ovat olemassa pitkän aikavälin ongelmat, jotka tulevat ilmenemään ajallaan. Vahvan, mutta ikääntyvän johtajan tapauksessa järjestelmän jäähdyttäminen tulee nousemaan ongelmaksi jossain vaiheessa. Hyvä esimerkki tästä on se, kuinka Neuvostoliiton ongelmat kasautuivat ratkaisemattomiksi Leonid Brežnevin aikana, jota kutsuttiin ”pysähtyneisyydeksi”, venäjäksi *epoha zastoja*. Niitä ongelmia ei Brežnevin ja parin muun lyhytaikaisen pääsihteerin jälkeen osannut ratkaista edes suhteellisen nuori ja energinen uusi johtaja Mihail Gorbatšov. Vastaavasti Kiinassa viimeistään sitten, kun Xin aika tulee ”mennä tapaamaan Marxia”, hänen seuraajansa valinta tulee tuottamaan poliittista epävakautta, kuten on aina tapahtunut Kiinan kommunistisen puolueen historiassa silloin, kun johtajavalinnan sääntöjä ei ole sovittu eliitin kesken – mikä on ollut suurimman osan puolueen yli 100-vuotiaasta historiaa. Näyttääkin siltä, että 2000-luvun alun vakaampi

oligarkia oli vain poikkeus säännöstä ja yksinvaltaisempi johtajamalli paitsi kylvää epävakauden siemeniä myös tuottaa valtion ja yhteiskunnan välisen suhteen, joka muistuttaa klassista totalitarismia. Lisää tutkimusta kuitenkin tarvitaan koskien sitä, mitä siirtyminen oligarkkisesta yksinvaltaiseen autokratiaan totalitaarisessa kontekstissa merkitsee valtion ja yhteiskunnan väliselle suhteelle.

Lähteet

- Arendt, Hannah (2016): *Totalitarismin synty*. Suom. M. Kinnunen. Tampere: Vastapaino.
- Aristoteles (1991 / 4. vuosisata eaa.): *Politiikka*. Suom. A. M. Anttila. Helsinki: Gaudeamus.
- Blanchette, Jude (2019): *The return of radicalism and the rebirth of Mao Zedong*. Oxford: Oxford University Press.
- China File (2013): Communiqué on the Current State of the Ideological Sphere, 8.11.2013. <https://www.chinafile.com/document-9-chinafile-translation>, 23.8.2021.
- Croissant, Aurel & Jeffrey Haynes (2021): "Democratic regression in Asia: introduction". *Democratization*, 28(1), 1–21.
- Dickson, Bruce (2016): *The dictators dilemma – The Chinese Communist Party's strategy for survival*. New York: Oxford University Press.
- Economy, Elizabeth C. (2018): *The third revolution: Xi Jinping and the new Chinese state*. New York: Oxford University Press.
- Fewsmith, Joseph (2021): *Rethinking Chinese politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frantz, Erica, Andrea Kendall-Taylor, Joseph Wright & Xu Xu (2020): "Personalization of power and repression in dictatorships". *Journal of Politics*, 82(1), 372–377.
- Friedrich, Carl J. & Zbigniew K. Brzezinski (1966/1956): *Totalitarian dictatorship and autocracy*. New York: Praeger Publishers.
- Gilley, Bruce (2019): "Deng Xiaoping and his successors (1976 to the present)". Teoksessa: W. A. Joseph (toim.): *Politics in China: An introduction*. Oxford: Oxford University Press, 124–156.
- Gueorguiev, Dimitar D. (2018): "Dictator's shadow: Chinese elite politics under Xi Jinping". *China Perspectives*, 1–2, 17–26.
- Guo, Sujian (1998): "The totalitarian model revisited". *Communist and Post-Communist Studies*, (31)3, 271–285.
- Havel, Václav (1992): "The power of the powerless". Teoksessa: P. Wilson (toim.) *Open letters: Selected writings 1965–1990*. New York: Vintage books, 124–214.
- Huang, Jing (2000): *Factionalism in Chinese communist politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levitsky, Steven & Daniel Ziblatt (2018): *How democracies die*. Lontoo: Viking.
- Lührmann, Anna & Staffan I. Lindberg (2019): "A third wave of autocratization is here: what is new about it?". *Democratization*, 26(7), 1095–1113.
- Meyers, Jessica (2017): "Communist Party elders picked Xi Jinping because they thought they could control him. They were wrong". *Los Angeles Times*, 16.10.2017. <https://www.latimes.com/world/asia/la-fg-china-party-congress-xi-2017-story.html>, 12.10.2021.
- Paltemaa, Lauri & Juha A. Vuori (2012): *Kiinan kansantasavallan historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pei, Minxin (2021): "China: Totalitarianism's long shadow". *Journal of Democracy*, 32(2), 5–21.
- Shambaugh, David (2016): *China's future?* Malden: Polity.
- Sinkkonen, Elina (2021): "Dynamic dictators: improving the research agenda on autocratization and authoritarian resilience". *Democratization*, 28(6). DOI:10.1080/13510347.2021.1903881.
- Thompson, Mark R. (2001): "To shoot or not to shoot: Post-totalitarianism in China and eastern Europe". *Comparative Politics*, 34(1), 63–83.

- Thompson, Mark R. (2002): "Totalitarian and post-totalitarian regimes in transitions and non-transitions from communism". *Totalitarian Movements and Political Religions*, 3(1), 79–106.
- Tucker, Robert. C. (1961): "Towards a comparative politics of movement-regimes". *American Political Science Review*, 55(2), 281–289.
- Vuori, Juha A. (2007): "Securitization in a totalitarian regime – Combining micro-level analysis with a macro-level model". Teoksessa: J. A. Vuori, *Chinese securitisation–broadening the scope of securitisation studies with three case studies in the context of the People's Republic of China*. Acta Politica Aboensia, A1. Turku: Department of Political Science, University of Turku.
- Wu, Guoguang (2019): "The king's men and others: Emerging political elites under Xi Jinping". *China Leadership Monitor*, 1.6.2019.
- Zheng, Yongnian (2020): "The Chinese communist party: An interpretation". Teoksessa: L.L.P. Gore & Z. Yongnian (toim.) *The Chinese communist party in action: Consolidating party rule*. Lontoo: Routledge, 13–32.
- Zhongguo Gongchandang xinwenwang (2018): 修改宪法：修到了大家心里面 [Perustuslain muuttaminen: kirjoitettu kaikkien sydämiin], 3.9.2018. [Http://dangjian.people.com.cn/n1/2018/0309/c117092-29857407.html](http://dangjian.people.com.cn/n1/2018/0309/c117092-29857407.html), 2.9.2021.
- Zhongguo Junwang (2018): 宪法修改是一件利国利民的大喜事 [Perustuslakiuudistus on valtiota ja kansaa hyödyttävä ilonaihe!], 12.3.2018. [Http://www.81.cn/2018zt/2018-03/12/content_7968490.htm](http://www.81.cn/2018zt/2018-03/12/content_7968490.htm), 2.9.2021.
- Zhongguo wang (2018): 张业遂回应国家主席任期修改：利于完善国家领导体制 [Zhang Yesuin vastaus kysymyksiin presidentin virkakausien rajauksen muutoksesta: hyödyttää valtion johtamisjärjestelmän parantamista], 4.3.2018. [Http://www.china.com.cn/lianghui/news/2018-3/04/content_50650305.shtml?a=1&cf=pad&civk_sa=1023345q](http://www.china.com.cn/lianghui/news/2018-3/04/content_50650305.shtml?a=1&cf=pad&civk_sa=1023345q), 2.9.2021.